

„Kristaus kančia“ šių laikų žiūrovams

KESTUTIS A. TRIMAKAS

Rogier van der Weyden (1400–1464). „Nukryžijimas“ — triptiko detale.

Amerikietis režisierius Mel Gibson dramatiniais veikalais yra ne tik įrodęs savo, kaip režisieriaus, sugebėjimus, bet taip pat, ypač paskutiniu metu — savo vidinę asmenybės brandą, tačiau vienu metu jis jaučiasi „sukaustytas izoliuojančios, pasibaisėtinos tuštumos jausmų... Jis atsivadė maldai, prašė Dievo pagalbos ir iš tos tuštumos išėjo kitoks — gilesnis, tampresnis ryšiu su Dievu, ir su mintimi, kurią brandino daugiau kaip dešimt metų — su kurti filmą apie Kristaus kančią.“

Filmo genezė ir tikslas

Mel Gibson aiškinimu, šio filmo tikslas yra aletheia (graiškas žodis, kilęs iš Homero aprašytos, užmaršties sukeliančios upės *Lethe*; *aletheia* reiškia prisiminimą to, kas užmiršta, bet ką reikia prisiminti). Anot jo, šių laikų supasaulėjusių žmonių siekis yra pamiršti esminę tikrovę. Pati svarbiausia tikrovė yra Dievas ir Kristaus meilė mums. Gibsonas pats tapo išvadotas iš tuštumos gyvai prisiminęs Kristaus meilę, matomą Jo kančioje. Jis sukūrė filmą „Kristaus kančia“, kad padėtų šio laiko žmonėms gyvai

prisiminti: 1. Kokia didelė ir baisi buvo Kristaus kančia ir 2. kokia nepaprastai didelė buvo Jo meilė mums iškenčiant tą kančią. Jo teigimu, šis filmas yra išgilijimo į save ta prasme, kad filmą stebintysis išgyvena Kristaus kančios įvykius, kurie kartu su Jo meile lieka nebeužmirštamai prisimenami.

Jėzaus Motina pati yra tobuloji Moteris, visa būtimi reaguojanti į Sūnaus kančios būseną. Ji pati yra įsikūnijusi Kristaus meilės Neužmirštuolė

Šį filmą laikantys Hollywood „padarai“ yra visiškai nesuapžinę su jo geneze ir su kai kuriais kitais faktais, pavyzdžiui, kad jo režisierius filmo statymo metu kasdien dalyvavo šv. Mišių aukoje ir nuolat tardavosi su katalikų specialistais.

Kristaus kančia ir jos prasmė yra skelbiama jau du tūkstančius metų. Ji buvo žmonėms pateikiama žodžiu, vaizdu ir garso, evangeline, liturgine ir meno forma. Mel Gibson ekrano viekalas išsiskiria iš visų kitų tuo, kad daugiau negu kiti perduoda Kristaus kančios tikrovę — t. y. taip, kaip tikrai yra įvy-

kę, paties popiežiaus Jono Pauliaus II žodžiais po to, kai jis tą filmą matė: „Taip yra, kaip yra buvę“ (žodžiai reikšmingi, bet netaikytini oficialiu filmo pavertinimu).

***
Šiame straipsnyje mano uždavins yra apsvartyti: 1. teologiškai pagrįstą filmo turinį ir

2. tas dvasiškai psichologines sąlygas, kuriomis filmą stebintys savo sieloms sulaukia gerų vaisių.

Kūrinio turinys

Filmas per dvi valandas parodo Jėzaus gyvenimo pabaigą, nuo agonijos Alyvmedžių sode kančios išvakarėse iki Jo mirties ant kryžiaus Golgotos kalnėse. Filmą sudaro septyni epizodai. Pirmasis epizodas — Jėzaus gyvenimo pabaiga, nuo agonijos Alyvmedžių sode kančios išvakarėse iki Jo mirties ant kryžiaus Golgotos kalnėse. Filmą sudaro septyni epizodai. Pirmasis epizodas — Jėzaus gyvenimo pabaiga, nuo agonijos Alyvmedžių sode kančios išvakarėse iki Jo mirties ant kryžiaus Golgotos kalnėse.

savo baisia kančia išgančio, be galo juos mylinčio *Skausmo vyro* vaidmuo. Turinys yra vientisas, bet čia suminiami du jo aspektai, nes pastebima, kad nemaža filmo žiūrovų lengviau paveikiami filme įvykių vaizdais, negu jų įvykių prasme (kai kurie tiesiog reaguoja, tarsi filmu perduodamos prasmės nebūtų).

Įvykiai, asmenys, Kristaus ir kitų žmonių žodžiai yra paimti iš Evangelijų (žodžiai sakomi aramėjų, hebrajų ar lotynų — originaliomis to meto kalbomis.) Vienur kitur įvykiai papildomi įvykiais ir vaizdais, kurie sieja, riša įvykius ar išryškina jų reikšmę ar prasmę (apie tai — kiek vėliau). Ta prasme, turinys yra evangelinis, biblinis, t. y. vaizdais ir garsais perduota Evangelijos dalis, skelbianti Kristaus kančią ir mirtį.

Kūrinio turinys, kuriame yra sutelkta įvykių paaiškinanti prasmė, taip pat paimtas iš Šventojo Rašto. Jo nėra tiek daug, bet jis yra esminiai svarbus: jei filmą stebintysis neatkreips į jį pakankamo dėmesio, jis gali likti žiūrovu, o ne kontempliatyviai, išjautusiai išgyvenančiuoju; pavyzdžiui, viso filmo įvadinis užrašas: „Jis mūsų negalias prisiėmė, mūsų skausmus sau užsikrovė... Jis buvo sužalotas dėl mūsų nusikaltimų... ir jo žaizdomis mes buvome išgydyti“ (Lz 53, 4–5).

Suglaustai, filmas rodo, kad Kristus nepaprastai kentėjo, o pateikta prasmė pasako kodėl... Abi šio turinio dalys tampriai siejasi: viena be kitos negali būti. Tad kalbėdami apie turinį, atskleidžiame jo abiejų aspektų dramatišką žaismą, kuris kaip tik ir paveikia įvykius stebintį asmenį tapti jį įsijautusiai išgyvenančiuoju.

Atkalbėjimas nuo kančios Alyvmedžių sode

Išviršiniai, faktiškai pirmame įvykyje rodoma tai, kas aprašoma Evangelijose: numatydamas savo kančią, vakare Jėzus sielvartauja, bet apsisprendžia vykdyti Dievo, savo Tėvo, valią — kentėti. Tame jau parodomas Jo noras — motyvas Jo kančiai: klusnumas Dievui.

Dar daugiau: šiame epizode atskleidžiama dar gilesnė, teologiškai — bibliniai ir evangeliniai pagrįsta Jo kentėjimo prasmė, Jo vaidmuo visos žmonijos išganymo istorijoje. Į tai veda viena Evangelisto užuomina po Jėzaus gundymų Jo misijos vykdymo pradžioje. Gundytojui nepasisekus Jo, kaip Mesijo, nukreipti į nudvasintą, materialistinį „mesijavimą“, Gundytojas „atsitraukė nuo Jo iki laiko“ (Lk 4, 13). Teologų aiškinimu, tas laikas buvo atėjęs Jėzaus kančios metu, jau jos išvakarėse, kurias pats Jėzus pavadino „tamsybių siautėjimu“ (Lk 22, 53).

Tuo teologiniu pagrindu pasiremdamas, filmo režisierius filmą pradeda Jėzaus agoniją Alyvmedžių sode ir šėtono pastangą Jį atitraukti nuo žmonių išganymo darbo, Gundytojas pasirodo ne kaip Baisusis (tradiciškai, velnias, su ragais), bet kaip siluetas (vienai jame mato

šaltą moterišką, kiti žiūri hermafrodišką, vyro-moters veidą. Tokia neaiški, maišyta po-lyva tinka žmogui apsimetu-siam šėtonui. Sielvarte esan-čiam Jėzui jis pasiūlo savanau-dišką savišauką žadinančią ir aukos dvasią griaušančią pas-tabą: „Joks vienas žmogus ne-gali nešti visų žmonių nuo-dėmės. Joks. Bet kada. Ne. Nie-kada“. Paskutinės frazės yra kontrastiškos, maišančios pro-tą, aptemdiančios, keliančios abejonę. (Jėzaus atsakymas bus labai tiesus ir aiškus: Tėvo va-lia).

Dar plačiau ir giliau: Dievo apreiškimas, surašytas Šventa-jame Rašte, skelbia, kad žmo-nija yra blogio pažeista, kovoje tarp Dievo ir blogio, viliojan-čia nuodėmė atitraukiančio žmo-nės nuo Dievo. Apie tai by-loja pirmoji Dievo apreiškimo knyga simboliniu įvaizdžiu, žmo-nės sugundžiusia gyvate, ku-riai išpranašaujama, kad Mo-teris palikuonis kovoje su-

pakėlęs visų žmonių kaltes savo kančia ir mirtimi, jas nu-plauna ir išlaisvina, Gundyto-ja, suvokęs, kad pralaimėjo, suklykia baidiu balsu, pasiunta, plėšosi, mažėja, nyksta, o vos įmatomą iš jo telikusį tašką kažkokia jėga nubloškia nuo žemės paviršiaus.

Išpranašautas Mesijas — Skausmo vyras

Patioje filmo pradžioje, dar prieš bet kokį vaizdą, pasirodo įvadinis teiginys.

„Jis mūsų negalias prisiėmė, mūsų skausmus sau užsikrovė... Jis buvo sužalotas dėl mūsų nusikaltimų... ir jo žaizdomis mes buvome išgydyti“ (Lz 53, 4–5).

Ta ištrauka iš Izaijo pranašystės, kad Mesijas bus Skausmo vyras, tampa viso filmo leit-motyvu, vedančiąja mintimi. Nors nebepakartota, bet ji tarsi primenama kiekviename kan-čios epizode. Tai visų skau-

Jėzaus ir Jo Motinos kančia išgelbsti, išlaisvina žmones iš blogio. Motina eina ten, kur Jėzus, lydi Jį ir savo nuolatinio artumu Sūnų stiprina

traišks galvą. Tuo metu, kai šėtonas šnabžda, kad Jėzui, vienam žmogui, visų žmonių našta per sunki, iš po tamsaus silueto apdaro išlindusi gyvatė nuš-laužia prie Jėzaus ir rangosi apie Jo kojas... Stiprus trenks-mas! Staigiu kojos judesiu Jė-zus sutraško gyvatės galvą (Dievo pažadas įvykdomas). Jė-zus nepasiduoda gundymui, bet ryžtingai sutinka vykdyti Tėvo valią. Ir tuoj pasirodo Judas su kareivių gauja Jį sumti.

Kosminė kova tarp gėrio ir blogio

Šitokiu bibliniai pagrįstu vaiz-du filmas įveda Jėzaus kančią į visuotinę žmonių išganymo istoriją ir į kosminę Dievo ir šė-tono, Gėrio ir blogio, kovą žmonijos arenoje. Visame tame Jėzus užima centrinę vietą. Tuo įvadinio, pirmo epizodu nurodomas Jėzaus vaidmuo, ir suteikiamas motyvas, kodėl Jė-zus taip nepaprastai daug ken-tėjo, nes Blogis visa savo neapy-kanta kurstė savo „palikuonis“ visai pankinti Jėzų, kad Jis sukleptų, o Jėzus visa savo meile iškentėjo, kad žmonės iš-gelbėtų, nes Jis — Dievo pa-žadėtas Moters Palikuonis, ku-ris sutraško gyvatės galvą.

Blogio siluetas pastebimas ten, kur vyksta veikla prieš Jė-zų. Jis neagituoja, bet užtenka jo tylaus buvimo, jo nebylios įtakos: ir Sinedriono narių ne-apykanta kyla, ir minia prieš Jėzų siunta, ir Judas eina iš proto ir pasikaria, ir kryžiaus kelyje Blogio siluetas slenka ki-toje kryžiaus kelio pusėje, priešingoje nuo tos, kuria eina Jėzaus Motina. Vieni metu tas siluetas pasirodo nešas pri-dengta baltą kaip negyvelį, de-formuotą, o vis dėlto gyvą, kū-dikį su iškreiptu veidu (tai, atrodo, simbolinis vaizdas viso to, ko siekia Blogis — iškreipti Dievo kūrinį, žmogų). Tik patioje pabaigoje, kai Jėzus,

džiausių Jėzaus kančių pras-mė, prisimintina kiekviename Evangelijoje minimame ir filmo ekrane rodomame epizode: su Juo nesiskaitymas, Jo daugy-mas, niekinimas, kančia ant kryžiaus ir mirtis.

Ne vien Izaijo pranašystė, bet ir dvidešimt antroji psalmė čia prisimenama, kurią Jėzus kal-bėjo, kabodamas ant kryžiaus: „aš esu kirminas, ne žmogus... išjuoktas... paniekintas... visi ma-no kaulai išnarstyti... galiu sus-kaičiuoti visus savo kaulus“ (Ps 22, 7, 15, 18).

O tačiau ši Kristaus kančia nuo pat pradžios iššaukia aplinkinių žmonių širdžių pasi-keitimą. Kryžiaus kelyje sutik-tai Motinai Jis pasako: „Mama, štai tuo aš visa darau naują“. Bet pirmiau apie savo, kaip Skausmo vyro, didžiąją Bendra-darbę.

Motina kenčiančio Sūnaus artumoje

Marija yra ta išpranašauta Moteris ir Jos Palikuonis yra Jos Sūnus, Jėzus, Skausmo y-ras, kurio motina Marija sutiko būti. Kaip Motina, Ji visada yra šalia Jo. Kai tik apaštalas Jonas Jai praneša, kad Jėzus yra suimtas, Ji (lydima jo ir Marijos Magdalietės) eina ten, kur Jėzus, lydi Jį, stebi ir savo nuolatinio artumo, o kada jų akys susitinka, tai ir žvilgsniu Sūnų stiprina. Taip per visą Jėzaus kančios laiką: išpdinga yra Motinos intencija, kuri jai nurodo tą vietą, kur jos Sūnus yra rūšio požemyje kalinamas surakintas: visu kūnu Ji atsi-gula ant akmeninių grindų ir suklusta, o Jos Sūnus žemai po storu grindų klotu grandinė-mis surakintas junta Ją jau-čiančią Jį. Ir taip per visą kančios kelią iki pat Golgotos ir kryžiaus.

Motina mato Sūnų žiau-riausiai plakamą, sušluosto Jo išlietą kraują Piloto žmonos

Klaudijos duotomis skeptomis, lydi Jį, kryžių nešančią, susitin-ka Jį kaip tik, kai Jis parkrinta ir pasako Jam tuos pačius pa-guodos žodžius, kuriuos sakė Jam vaikystėje parkritus: „Sū-nau, aš esu čia...“ Į tai Jėzus Jai atsako savo ir Jos kančią įprasminančiais žodžiais: „Ma-ma, štai tuo aš darau visa nau-ją“. Tais žodžiais Jis parodo Jai, kad Jo visas dėmesys kančioje nukreiptas į tai, kad ta Jo ir Jos kančia išgelbsti, išlaisvina žmones iš blogio. Jos žodžiai, Jėzui, kabanciam ant kryžiaus, parodo, kad ir Jos dė-mesys yra nukreiptas ta patia linkme: „Kūnas ir mano kūno... Mano širdies širdis... Sūnau, leisk man numirti su Tavimi“. Ji visa Jo aukoje...

Kai kurie filmą mačiusieji mano, kad jame vaizduojama Jėzaus Motina parodo per ma-zai skausmo jausmo. Jos veide skausmo buvo ir kai kada ašaros, bet tai buvo labai gilus vidinis skausmas. Atrodo, kad filmo režisierius tuo skausmo išraiškos santūrumu norėjo parodyti Mariją, visiškai tobu-lai atliekant savo, kaip prie savo Sūnaus kančios visiškai tobulai savo vidiniu skausmu prisidedančios, Motinos vaid-menį: Ji pati buvo taip labai išjautusi Jėzų stiprinti savo artumą, kad, rodos, Jos stiprus jausminis išsiliejimas į išorę kentėtų jai stiprinti Sūnų.

Man kilo mintis, kad Jėzaus Motina pati yra tobuloji Moteris, nei sekundės neužmirštan-ti, bet visa būtimi reaguojanti į Sūnaus kančios būseną, kas akimirka prisimenanti tai, kas yra prisimintina — visa savo bū-sena už žmones kenčiantį Die-vu Sūnų. Ji pati yra įsikūnijusi *Alethea*, Kristaus meilės Neuž-mirštuolė.

Kristus savo kančia visa daro naują

Kas yra tai, ką Jėzus (filme: sutiktai Motinai tartais žo-džiais) „daro naują“? Kančios kelyje vienas po kito Jėzaus yra paveikiami asmenys. Pirmasis — dar Alyvmedžių sode: vyriausiojo kunigo tarnas Malkus, ku-riam, Petriui nukirtus ausį, Jėzus tuoj pat vėl prigryo (Lk 22, 50–51), iš nuostabos, Jėzaus netikėtu gerumu paveiktas, nebevykdo suėmėjo pareigų, te-mato Jėzaus gerumą. Jo paties išsiginčijęs Petrą Jėzus vienu žvilgsniu sugrąžina prie savęs — į gailėstį (Lk 22, 61–62).

Nukelta į 2 psl.

TURINYS

Filmas apie Kristaus kančią primena, ko neturėtume pamiršti.

Jėzus Kristus prisikėlė iš numirusiųjų.

Lietuviškieji Velykų papročiai. Laiškai iš Vilniaus: grafiti.

Netekome rašytojo, dramaturgo Algirdo Landsbergio. Leidiniai

Kristus prisikėlė iš numirusių

KUN. VIKTORAS RIMŠELIS, MIC

Tą naktį, kai Jėzus buvo palaidotas, Marija nieko nevalgė. Ji visą naktį tik meldėsi. Veronika jau vėlai naktį atskubėjo su sargybiniu pas Mariją. Ji parodė Jai tą drobinę skarelę, su kuria Jėzus, kryžių nešdamas, nusišluostė veidą. Ji Marijai papasakojo, kad, žemei drebant, ji apalpo ir atgavus sąmonę, pamatė ant skarelės Jėzaus veidą. Tai brangi relikvija, kuri priklauso Jo Motinai. Kitos Jėzaus mokinės pasirūpino per Piloto žmoną Klaudiją gauti balzamo ir brangių kvepalų. Jos buvo nutarusios Jėzaus kūną gerai išbalzamuoti. Kai rytė auštant vartai atidaromi, Jonas išėjo ieškoti apaštalių. Vėliau atėjo pas Mariją šimtininkas Longinas. Moterys persigando. Bet jis atnešė ietį, kuria jis perdūrė Jėzaus šoną. Tos ieties Marija per Juozapą Arimatietį prašė kaip brangios relikvijos. Jonas surado Petrą, kuris buvo Alyvų darže, prisiglaudęs prie akmens, ir vis de javo. Jonas prikalbino jį eiti pas Mariją. Petras atsinešė su savim ir Jėzaus apsiaustą, bet nedrįso pamatyti Marijos. Jis stovėjo prie durų ir gailiai verkė. Marija pasikvietė jį pas save ir įtikino, kad Jėzus jam viską atleis. Ji visą dieną ir naktį pasninkavo, meldėsi, prašydama, kad Dievas pagreitintų Jėzaus prisikėlimą iš numirusių.

Albrecht Altdorfer (1410–1538). Kristaus Prisikėlimas.

tik paliktas drobules ir skara, buvusią ant Jėzaus galvos. Jie nusiminė grįžo namo. Tuo tarpu Zuzana ir Salomė, atbėgusios prie kapo, pamatė rūsįje angą didelėje šviesoje. Jo išvaizda buvo lyg žaibas, drabužiai balti kaip sniegas. Jo išsigančios, sargybiniai sudrebėjo ir pastiro lyg negyvi. O moterims angelas tarė: „Jūs nebijokite! Aš esu Dievo angelas. Aš žinau, kad jūs ieškote Jėzaus, kuris buvo nukryžiuotas. Jo čia nėra, Jis prisikėlė, kaip buvo sakęs ir eina pirmą jūsų į Galilėją. Tenai Jį ir pamatysite“. Tos dvi moterys iš išgąsčio pargriuvo ant žemės, Lyg siaubo apimtos parbėgo namo ir tuo tarpu niekam nesakė, kad matiusios angelą. Kai Petras ir Jonas, Zuzana ir Salomė buvo sugrįžę namo, Marija Magdalietė stovėjo lauke palei kapą ir verkė. Verkdamą ji pasilenkė ir kapo vidų ir pamatė du angelus, kurie paklausė, ko ji verčia. Ji atsakė: „Kad paėmė mano Viešpatį ir nežinau, kur Jį padėjo“. Tai tarusi, ji atsuko ir pamatė stovintį Jėzų, bet nepažino, kad tai Jėzus. Ji manė, kad tai sodininkas. Taigi ji paklausė: „Jei tamsta Jį išnešė, pasakyk man, kur tu Jį padėjai. Aš Jį pasiimsiu“. Jėzus jai tarė: „Marija!“ atpažinusi Jėzų, ji puolė ant kelių, šaukdama: „Raboni!“ O Jėzus jai tarė: „Nelaikyk manęs! Aš dar neįėjau pas Tėvą. Verčiau eik pas mano brolius ir pasakyk, kad Aš žengiu pas savo Tėvą ir jūsų Tėvą, pas savo Dievą ir jūsų Dievą“. Marija Magdalietė nuėjo ir pranešė mokiniams, kad matiusi Viešpatį ir ką Jis jai sakęs.

Jėzus apsirėikė visoms moterims, kuriosėjo rytuje kapą balzamuoti Viešpaties kūną. Jos visos, atbėgusios į Eucharistini namą, pasakojo, kaip matė Jėzų gyvą. Bet Petras vis netikėjo. Jis manė, kad moterys pakvaišo ir dėl didelės įtampos mato regėjimus. Tik kai jis iš Marijos sužinojo, kad Jėzus yra prisikėlęs, įtikėjo ir ragino ko greičiau išėjus iš Jeruzalės. Jis manė, kaip ugnis staiga pasklido po visą miestą, kad Jėzus prisikėlė iš numirusių. Sargybiniai atbėgo į miestą ir pranešė aukščiesiems kunigams, kas buvusi įvykė. Tie, susitikę su seniūnais, pasitarė davė kareiviams daug pinigų ir primokė: „Sakykite, kad jums bemiegant. Jo mokiniai, atėję naktį, Jį išvėgė“. Taip jie ir padarė, kaip buvo pamokyti. Tas gandas taip ir pasklido tarp žydų.

Tą patį sekmadienio dieną, jau pavakare, Jėzus apsirėikė dviem mokiniams, einantiems į Emaus. Jie kalbėjo apie dienos įvykius Jeruzalėje. Jėzus prisikėlęs prie jų. Mokiniai Jo nepažino, nors Jis jiems aiškino labai daug apie savo prisikėlimą. Prisiartinę prie kaimo, į kurį keliavo, jie paprašė, kad su jais nepažįstamas keleivis pasilikėtų. Jėzus, vakarieniaudamas su jais, paėmė duoną, sukalbėjo palaiminimą, laužė ir

davė jiems. Tada jų akys atsivėrė, ir jie pažino Jėzų, bet Jis pranyko jiems iš akių. Emauso mokiniai atskubėjo į Jeruzalę — į Eucharistijos namą. Čia rado susirinkusius apaštalius, nebuvo tik Tomo. Jie sakė: „Viešpats tikrai prisikėlė ir pasirodė Simonui“. O Emauso mokiniai papasakojo, kas jiems atsitiko kelyje. Apie tai bekalbant, pats Jėzus atsirado tarp jų ir prabilo: „Ramybė jums!“ Visi išsigančios. Jie atrodė, kad jie mato dvasią. O Jėzus paklausė: „Ko taip išsigančios? Pažiūrėkite į mano rankas ir kojas. Juk tai aš pats! Palieskite mane ir įsitikinsite. Dvasia gi neturi kūno nei kaulų, kaip matote mane turint“. Jis parodė jiems rankas ir kojas. Jiems besidžiaugiant, vis dar abejojant ir stebint, Jėzus paklausė, ar jie neturi čia ko nors valgyti. Jie padavė Jam gabalą keptos žuvies. Jis paėmė ir valgė jų akys. Jis priminė jiems, kad jie nedalyvavo Jo kančios, mirties ir atpirkimo įvykyje. Žinodamas visas jų kaltes ir apsilėidimą, Jis viską jiems atleido. Jėzus jiems vėl tarė: „Ramybė jums! Kaip mane siuntė Tėvas, taip ir aš jus siunčiu“. Tai pasakęs, Jis kvėpė į juos ir tarė: „Imkite Šventąją Dvasią. Kam atleisite nuodėmes, tiems bus atleistos, o kam sulaukysite bus sulaukytos“. Mokiniai papasakojo Tomui, kad jie matė Viešpatį gyvą. O jis pasakė: „Jeigu aš nepamatysiu Jo rankose vinių durio ir neįleisiu piršto į vinių vietą, jeigu ranka nepaliesiu Jo šono — netikėsiu“.

Po aštuonių dienų apaštalai vėl buvo kambaryje, ir Tomas su jais. Jėzus atėjo, durims esant užrakintomis, atsistojo viduryje ir prabilo: „Ramybė jums!“ Paskui kreipėsi į Tomą: „Išėjus čia pirštą ir apžiūrėk mano rankas, pakelk ranką ir paliesk mano kūną. Jau nebūk netikintis — būk tikintis“. Tomas sušuko „Mano Viešpats ir mano Dievas!“ Jėzus jam tarė: „Tu įtikėjai, nes pamatei. Palaiminti, kurie tiki nematė!“

Jėzus apsirėikė daugybei žmonių daug kartų visoje Palestinoje. Ant Taboro kalno su apaštalais buvo susirinkę daugiau kaip penki šimtai žmonių, kurie laukė ateinant Jėzaus, kaip jiems buvo pažadėta. Jėzus su jais sutiktas su didžiausiu džiaugsmu, šaukiant „Hozana, kurs ateina Viešpaties vardu!“ Jėzus su apaštalais bendravo

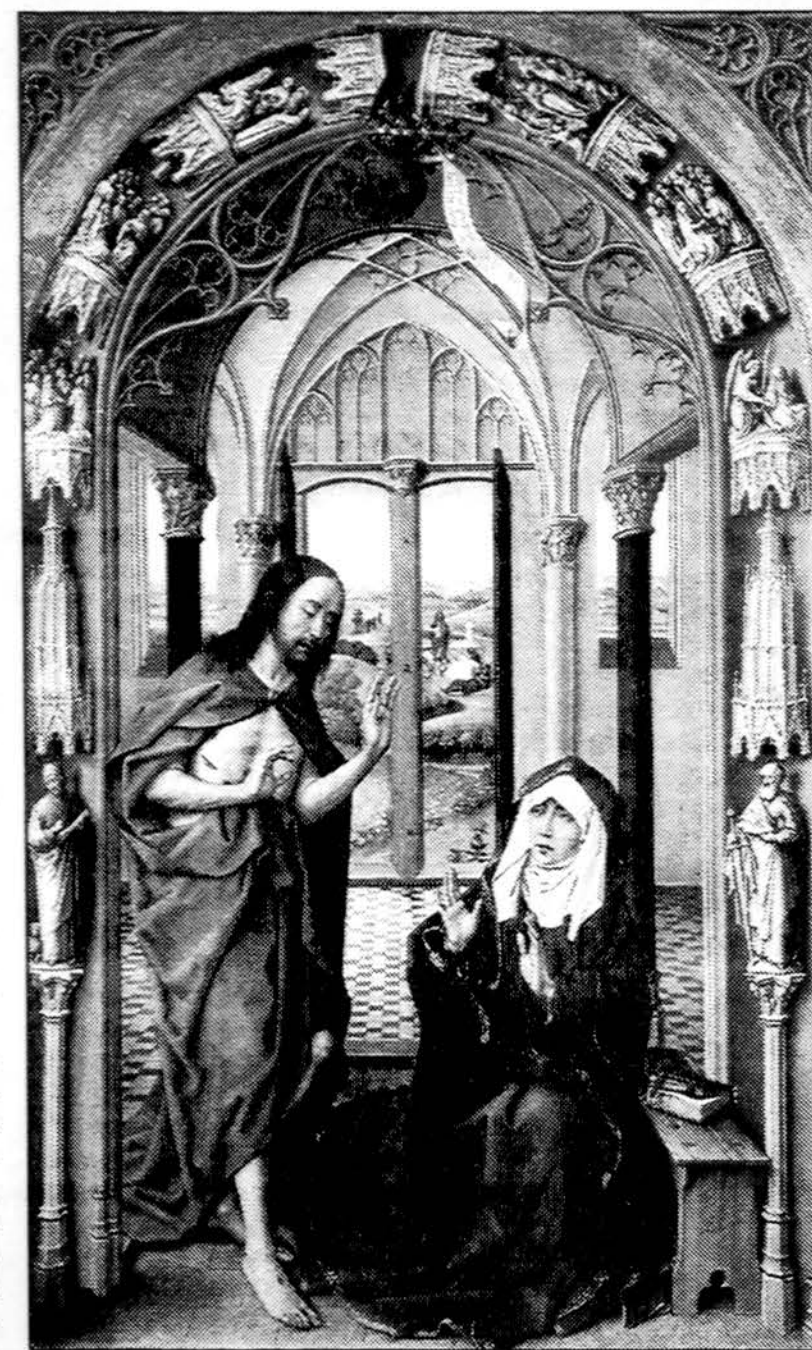
keturiasdešimt dienų. Jis mokė juos naujo dvasinio gyvenimo ir drauge lankė vietas, kur Jis melsdavosi ir kur kentėjo. Jie lankė ir Mariją, Jo Motiną, kuri po Kristaus įžengimo į dangų turėjo visur patarti Naujos Bažnyčios karimui. Bet aukštieji kunigai ir Sinhedrijumas vis skelbė, kad tai Kristaus mokinių žmonijos apgaudinėjimas. Mums keistai atrodo tasai Jeruzalės šventovės tarnų akumas ir piktybinė kova su tuo amžiu paskelbtu Mesiju. Kitaip to negalima paaiškinti, kaip tik pripažįstant, jog tai įvyko per piktųjų dvasių veikimą.

Jėzus apsirėikė apaštalamis, kai jie žuvavo Tiberijos ežere. Per visą naktį jie žuvavo ir nieko nepagavo. Jau buvo ūkanuotas rytas. Jie pamatė ant kranto Jėzų, kurio jie nepažino. Jėzus paklausė, ar jie ką pagavo. Jie atsakė, kad nieko nepagavo per visą naktį. Tada Jis pasakė: „Užmeskite tinklą į dešinę nuo valties, ir pagausite“. Taigi jie užmetė tinklą ir jau neįstengė jo patraukti dėl žuvų gausybės. Jonas atpažino Jėzų ir suriko Petriui, kad tai Viešpats. Petras tuojau šoko iš valties ir išbrido ant kranto pas Jėzų. Ant kranto jie pamatė žerčiančias žarijas, ant jų padėtą žuvį ir duonos. Jėzus liepė jiems atnešti pagautas žuvis. Jų buvo šimtas penkiasdešimt trys. Iš žuvų Jėzus jiems paruošė pusryčius. Jis paėmė duonos ir padalijo jiems, taip pat ir žuvis. Po pusryčių Jėzus paklausė tris kartus Petrą, ar jis myli Jį labiau kaip kiti. Petras vis atsakė, kad jis myli Jį labiau, kaip kiti. O Jėzus vis kartoto: „Ganyk mano avėles“. Petras nuliūdęs, kad Viešpats jį klausė tris kartus, ar jis myli Jį, nes tai buvo priminimas, kad Petras tris kartus Jėzaus išsiginė.

Apaštalai nuvyko į Galilėją ant kalno, kurį Jėzus jiems buvo nurodęs. Tai buvo susitikimo tik su apaštalais. Atvykęs Jėzus prabilo: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Tad eikite ir padarykite mano mokinius visų tautų žmones, krikštydami juos vardu Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, mokydami laikytis visko, ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“. Viešpaties Jėzaus buvimas yra visą laiką taip pat ir su mumis per Jėzaus kūną ir Kraują Eucharistiniame sakramente.

Cima da Conegliano (1459–1581). „Apaštalo Tomo įtikėjimas“.

Prisikėlus Kristus apsirėikia savo Motinai. Roger van der Weyden (apie 1440).

„Kristaus kančia“

Atkelta iš 1 psl.

Piloto žmona Klaudija, sapnavusi pranašiską sapną, užstočiusi Jėzų pas savo vyrą Pilotą (Mt 27,19), atneša Jėzaus Motinai baltus rankšluostius, kuriais Ji sušluostė nuplaktą Jėzaus kraują.

Kryžiaus kelyje — Veronika, verčiančios moterys... Filme nuostabiai pavaizduota Simono Kireniečio atsivertimas. Nenorėjęs, bet romėnų priverstas, padėti Jėzui nešti kryžių (Lk 23, 26), pradžioje atsivertė nuo to Nubaustojto, bet laipsniškai, pajutęs Jo kantrią meilę, su visiškai nusilpusiu Jėzumi noriai užvelka kryžių, o pasiekęs viršūnę nebenori nuo kryžiaus jėzaus atsiskirti, bet prievarta romėnų nuvaromas šalin.

Jaudinantis pokalbis tarp dviejų nukryžiuotųjų: latras Jėzaus dešinėje gailisi savo pikty darbų ir prašosi Jėzaus būti prisimintas „savo karalystėje“. O Jėzus pažada, kad „dar šiandien“ jie abu susitiks rojuje (Lk 23, 42–43).

Šimtininkas, visą laiką stebėjęs kęčiantį Jėzų, Golgotos kalne Nukryžiuotąjį pagarbos ženklų pripažįsta (Mk 15, 39). Kitas romėnas karys, ietimi perversęs Nukryžiuotąjį krūtinę, aptaškytas Jo krauju, suklumpa po kryžiumi (Jn 19, 34).

Marija Magdalietė su Jėzaus Motina sekusi Jėzų visą kančios kelią, gal toliausiai nuo Jėzaus buvusi, bet tame kelyje dvasia — artčiausiai (Jn 19, 25). Su Motina skepetomis šluostydama ant grindinio išlietą Jo kraują, prisimena (alethein), kaip Jėzus ją sugautą, apgina nuo jos kaltintojų, pasiruošusių ją akmenimis užmušti. Tuo momentu ji suvokia (patirtiniu, įsigilinau išgyvenimu), kad tas Jėzaus kraujas yra kaina už jos kaltę ir už jos išlaisvinimą. Tai štai ką ir kaip Jėzus savo kančia daro visa nauja tiems, kurie leidžiasi palietiami Jo meilės...

***
Filme yra ir daugiau Dievo apreikimu ir teologija pagrįstų

temų, kaip, pavyzdžiui, Eucharistija. Nenorėdami straipsnio per daug išplėsti, tų temų jame negvildiname.

Dvasiškai psichologinis išgyvenimas

Filmas yra apie Kristaus kančią. Vaizdai įtampos pilni, varginantys, net slegiantys, pajėgūs net atbuktinti. Bet ko kito galima tikėtis? Jis ne pramogauti, bet išgyventi kančią.

Žiūrovai gali suklysti dvejojant: 1. matyti tik filmo įvykių paviršių, t. y. tik vaizdų žiaurumą, kažkodėl nepastebint, neišsėdint filme aiškiai parodytą Jėzaus kančią, tiesiog troškimo, už mus kentėti; tuo būdu jie lieka žiūrovais, bet ne išgyvenančiais Kristaus kančią už juos pačius; 2. matyti filme pateiktus įvykius, bet maždaug sąmoningai renkantis pasilikti toje plotmėje ir, užuot kreipus dėmesį į pateikiamą kančios prasmę, imti rūpintis aplinkinėmis problemomis, pavyzdžiui, kaip jaustųsi žydai ar musulmonai matydami šį filmą. Ir vieni, ir kiti lieka žiūrovais, ne kančią išgyvenančiais.

Kančia išgyvenama vien patiriant Jėzaus kančią, iškenčiamą dėl to, kad Jis myli mus. Tada ji tiek veikia į mus, kad tampa mums aletheia pagrindu. Tada mes atsiliepiame į Jėzaus meilę Jį pradėdami pamilti.

Toks ir yra šio filmo tikslas.

Ekranu rodomos Jėzaus dramų reikšmės

Anuo metu Pilotas (kuriam rūpėjo ne tiesa, o jo karjera) parodė miniai kraujuotą Jėzų ir pasakė: „Štai žmogus!“ Dabar šių laikų žmonės vėl rodomas kančioje kraujuojantis Jėzus su prasminga ir pagrįsta pastaba: „Jis mūsų skausmus sau užsikrovė... Jo žaizdomis mes buvome išgydyti“ (Iz 53, 4–5). Tuo būdu mums, šių laikų žmonėms, suteikiama galimybė atsiliepti į Jo didžiavasišką meilę, įtikėti ir Jį savo širdimi ir gyvenimu priimti.

Velykė moko vaikučius margučių skutinėjimo meno.

Eltos nuotrauka.

Lietuviškieji Velykų papročiai

LIBERTAS KLIMKA

„Septynios mylios sauso tilto – ant galo Saulė teka. Kas?“ Turbūt nesunku atspėti šią mįslę: septynios savaitės pasninko ir maldos, apmąstant Kristaus prasmę. Ir tada – Išganytojo Prisikėlimo šventė – Velykos. Kristus – krikščioniškojo pasaulio Saulė!

Verbinėmis prasideda Didžioji savaitė, pasirošimas šv. Velykoms. Iškilioji bažnytinė šventė mūsų turi savitų papročių, sąlygotų kiek skirtingos gyvenimo įvairovės Lietuvos regionuose. Bet įdomiausia, kad ir iki krikščioniškųjų tikėjimų aidų, žmonių samonėje pritaupusių prie svarbiausios pavasario šventės. Todėl, kad pavasaris ir jo pranašai visais laikais būdavo pasitinkami šventiškai, kaip ilgai laukti svečiai. Parlekę perėti paukščiai senovės laikais gelbėdavo žmones nuo tikro bado. Iš čia ir velykinio margučių paprotys, – kitados pirmasis rastas kiaušinis būdavo dažomas raudonai, auksu spalva ir paskiriami deivei Paukštei. Tikėtina taip dariusius jau akmens amžiaus žmones, kurie gyveno pagrindiniai iš medžioklės ir gamtos teikiama gyvybių. Žemdirbystei įsivyravus, margučiuose atsirado ornamentai, atspindintys saulės kelią per metus. Galima tarti juos esant pasaulio (tai, kas „po saule“). Ir žinia, juose galima matyti metų suskirstymą į dalis pagal lygiadienius bei saulegrįžas. Iš pavasario lygiadienio šventės, laikytos metų pradžia, ir yra kilę daugelis velykinių papročių. Lietuviškieji – vieni archajiškiausių tarp kitų Europos tautų, nes susiklostė kartų kartoms gyvenant vis toje patioje tėviškoje.

Velykų šventės tradiciškai trunka devynias dienas, pradedant Verbinėmis. Tadien kuo ankščiau ryškėja ar kadugio šakelė žadinami šeimyniškai – tenebūna užsimiegoję, apsnūdę, nespėjantys su greitis pavasario žingsniais. Lietuviai verba – gamtos gyvybinių galių simbolis. Kitos indoeuropietiškos kulties tautos Europoje irgi pasitinka pavasarį, pašventindamos sprogstančių pumpurų šakelę. Džukijoje ir Suvalkijoje bažnyčioje šventinamos kadugio (ėglio) šakelės; žemaičiai dar pridėdavo alyvos ar tujos ryškėlę, aukštačiai – beržo,

žilvičio susprogsusių pumpurų šakelę, karklo, gluosnio „kaciukus“. Rytų Lietuvoje prie „kaciukų“ priderindavo ažuolo šakelę su pernykščiais lapais. Daug kur verba papuošdavo ir popierinėmis gėlytėmis. Kartais surišdavo ją raudonu vilniniu siūlu, kuris pašventintus įgydaves gydomųjų savybių. Kaime pašventinta verba būdavo laikoma iki kitų Verbių labai pagarbiai, – ant kampinės krikštasuolėje arba užkišus už šventųjų paveikslų. Ja pasmilkoma, užėjus grėsmingam audros debesui, išganant galvijus per Jurgines į pirmąją žalmą, apžiūrint po žiemos biteles. Nubrauktų verbos spygliukų būdavo įmaišoma ir į parengtą sėklą. Mazojoje Lietuvoje, kaip teigiama Volfenbiutelio postilėje (parašyta iki 1573 m.), sukryžiuotomis verbomis būdavo apkašomos durys, langai, vartai. Tikriausiai apsaugai nuo visokio blogio ir kerejimų.

O Vilniuje Verbinės – visų gražiausia miesto šventė. Sostinės gatvės tiesiog pražysta spalvomis. Vilnietiškosios ver-

bos rišamos iš daugiau kaip 50-ties augalų. Tos tikrosios tik šiaurės vakarų Vilniaus pakraistyje, kaimuose palei kelią į Sudervę. Šis tautodailės unikumas susiformavo apie XIX a. pradžią, kaimo žmonės nusižūrėjus į Vilniaus amatininkų procesijas puošusias popierines „palmas“ ar šv. Karaliaičio Kazimiero „lelijas“. Tyrinėtojai Vilniaus verbių ornamentikoje išvėlga prosenoviškus gyvybės medžio ir žemės maitintojos simbolius. Šiandien tai bene labiausiai kintantis, besivystantis tautodailės reiškiny.

Krikščioniškame apeigynė Didžiosios savaitės dienos taip sureikšminamos.

Ketvirtadienis yra paskutinės vakarienes priminimas. Todėl bažnyčiose nutyla varpai ir vargonai. Penktadienį iškilmingai pagerbiamas kryžius, nes tai yra Kristaus kančios, mirties ir palaidojimo diena. Šeštadienį budima prie simbolinio Kristaus kapo. Pašventinus ugnį ir vandenį, vel sugaudžia vargonai, suskamba varpas.

Kaime sakydavo, kad Didžio-

sios savaitės metu negalima bartis, ginčytis, pyktis, kam nors pavydėti. Vaikams drausdavo triukšmingus žaidimus. Negalima ir ką nors skolintis arba kitam skolinti – laimė išeisianti iš namų. Vaikai trečiadienį po pamaldų prisirisdavo virvute iš lentelės išdrožtą tokią žuvį ir įtsdavo ją aplink bažnyčią, čaizdami rykštėmis. Atseit, silkę varo lauk, kartu ir atsibodusį pasninką. Ketvirtadienį taip darys du kartus, penktadienį – tris.

Didysis ketvirtadienis vadinamas švairuoju arba žaliuoju. Kas namuose peržiem aprūkę, įjuodę, užsigulę – viskas turi būti išvalyta, išvėdinta. Moterys plaudavo ne tik grindis, bet ir sienas, šluotraziu perbraukdavo lubas, nušveisdavo stalus, išpurtydavo patalynę ir rūbus. Vyrai lėpdavo ant stogo kaminių pravalyti, o tvarte išskuodavo avinėlius, išprausdavo paršelius. Ezere išmaudydavo arklius. Darbų daug, tad ir atsielti reikia kuo aukščiau, saulei tekant užtat sveikatos visiems metams galima pasisemti. Bereikia susirasti upelį, atitektantį prieš saulę ir nusi-prausti jo aukšniu vandeniu. To vandens parnešdavo ir ligoniams. O kad sėkmė gyvulių auginant lydėtų, darydavo toki burtą. Iš miško atnešdavo skruzdėlyną kupstą ir supildavo tvartan – sakydavo prieauglio bus kaip skruzdėlių. Iš miško parsinešdavo ir žalmų – bruknienojų, pataisų, amalo šakelę – tai Velykų stalo papuošimui. Žalumos ten padėti būtina, – tada rugeliai žiemkenteliai spėiai atsigaivins ir gražiai sužaliuos. Rytų Lietuvoje dar žmonių atmintyje išlikęs itin prosenoviškas tos dienos burtas, skirtas gebėjimui surasti laukinių ančių lizdus. Ankstų rytą trobos kampuose reikia priberti skiedrėlių, imituojančių tą lizdą, bet būtinai kryžmškai.

Merginos Didįjį ketvirtadienį persodindavo gėles. O jei pamatytų kaimo ulyčia ateinant čigoną, pasistengdavo perbėgti jam kelią; tai reiškia, kad greit ištėkės, ir už turtingo Čigonas pyksta, nes praras savo „čigoniską laimę“ – be vargo ir darbo įgyti lašinių bei kiaušinių.

Ukininkas sode tadien išpjau-davo apšalusias, nudžiūvusias obelių šakas, – sodas bus sveiksnis. Šeiminkė į krosnį pašaudavo duoną, nes tikėta, kad ketvirtadienį keptoji nepelija. Taip pat į naują puodą pripildavo druskos, pastatydavo ant krosnies prieždos, kuo arčiau ugnies. Stovės ten iki Velykų ryto ir pavirs stipriu vaistu. Tą druską gydomi gyvuliai; jos žiupsnelis beriamas į židinį, užėjus juodam audros debesui, kad perkūnas neįtrentų. Mazojoje Lietuvoje tikėta, kad ji gimdymą palengvina. Yra tadien ir draudimų darbų. Sakydavo: malsi girnomis – vėtrą prisišauksi; ausi – velnias ateis padėti. Su kultuve žlugta skalbti šiukštų – gali griausmas nutrenkti.

Ketvirtadienio vakare dažnoje vietovėje ir pirtį kurdavo. Malkų nors prakuroms nugvelbdavo iš kaimynų skiedryno. Šis keistokas paprotys, be abejo, turi giluminę prasmę. Mat savomis kurenoma eilini savaitę, o atneštinėmis – prieš didįją šventę. Gal todėl, kad manyta šiandien čia kartu prausiantis ir vėles, atėjusias iš svetur, iš anapus? Štai kodėl Didysis ketvirtadienis kartais pavadinamas ir Kučiomis. Velykos pagal žemdirbiškąjį kalendorių iš tikro gi žymėdavo metų pradžią, Naujuosius metus.

Mazojoje Lietuvoje „žaliasis četvergas“ buvo savaitė, – su dideliu turgumi. Kad būtų gali-

ma viskuo apsirūpinti šventei. O popietė laikyta labai šventa, skirta tik bažnyčiai, giedojimui ir Biblijos skaitymui.

Didįjį penktadienį, vengiant triukšmo, dirbama mažiau. Džukijoje sakydavo – nevalia slūgti, voratinklius braukti – „Jėzui akis prikriesi“. Mazojoje Lietuvoje per „tykiąją pėtnyčią“ visą dieną būdavo pasninkaujama. Penktadienį bažnyčioje ne-teikiama komunią; tam žmonės surado savo paaiškinimą esą tadien išpažinties eina burtininkai – „čerauninkai“, „šeptūnai“, „juodaknygiai“. Dar šią dieną nuo senovės vadindavo Vėlių vėlykėmis arba Vėlių dūrelėmis, mat tikėta, kad jos išeinančios iš skaistyklos. Žmonės lankydavo kapus; sienesdavo kartu ir vaikus, anukėlius, – tegu žino, kur ilsisi gimines senoliai. Šio papročio atmintis liudija apie kitados naudoto agrarinio kalendoriaus simetriškumą. Pagal mitologinę schemą, šiltuoju metų laiku vėlės globoja pasėlius, šaltuoju – kartu su išaugintu derliumi pargrįžta į namus. Todėl tadien tausojamose išaugintos gėrybės, net viralus nekaiciamas, – „kad batviniai geriau derėtų“.

Didįjį šeštadienį reikia išbažnyčios atsinešti šventinto vandens, o iš šventoriuje sukurtu lauzo – vėlykines ugnies. Tai dažniausiai paaugusių vaikų rūpestis. Ugnį parsigabendavo įdeję budge, – tai ant beržo kelmo auganti pintis, kurią mirkydavo pelenų šarme ir gerai išdžiovindavo. Vaikai būdavo užmerkdavo ant vielos ir sukdami rankoje, kad žeruočių, bėgdavo namo. Išrieda tokie ugnies ratai – visos puses nuo bažnytkaimio – išpūdingas reginys! Iš naujo įkūrus krosnį atneštą ugnimi, būdavo kepami vėlykiniai pyragai ir sausainiai, verdami margučiai. Užmesdavo ant malkų liaunų šakelių, – tai tam, kad vėlės po kojomis įkio-gyvatė nepaspainiotų. Maža to; suslėpdavo prieverpstes ir adatas, kad rytąjaus dieną, per šv. Velykas, jų netyčia nepamatytų, – tada tikrai vasarą gyvatės nesutiks.

Prisikėlimo Mišių daugelyje Lietuvos vietų seniau žmonės laukdavo pernakt Bažnyčioje. Nuovargio snūduli prablaškydavo persirengėliai, kresdami visokius pokštus. Dažniausiai būdavo persirengiami kipšiuoku arba žydėliu. Kristaus karstą saugodavo jaunų vyrų sargyba, pasipuošusi savadarbe unifor-ma. Žemaitijoje kai kuriose parapijose gyvus sargybinius pakeitė mediniai kariai. Būta net bažnytinio lėlių teatro, vaidinancio Kristaus kantių kelią.

Džiugus išaušta šv. Velykų rytmetis; net saulė, sakoma, tekėdama šoka. O vėjo kryptis pranašaujanti būsimos vasaros orus. Sekmadienį miestelyje kaimo žmonės neužtrūkdavo, – kas pirmas parlekės namo, tam visai darbai šiemet gerai seksis. O jau pavakare po kaimą patraukdavo lalautojai. Tai vaikai lankydavo kaimynus su gerai palinkėjimais, palydimais dainomis ir muzika. Juos taip vadino pagal vėlykinių dainų priedainį „ei, lalo“. Už pagerbimą būdavo apdovanojami margučiais, sūriu ir pyragu. Iš gražiausių margučių išrinkdavo „karalienę“. O kurių ne taip gaila – į daugynes ar ridynes. Labai gražių lalautojų dainų yra užrašyta Mazosios Lietuvos teritorijoje: jose kiekvienam žemės ūkio darbui kviečiamas dangiškasis globėjas. O Kuršių nerijos žvejai Velykų rytą tylo-mis eidavo jūros vandens pasi-semti ir juo nusiprausti.

Antrąją Velykų dieną kiaušiniai eidavo vaikai. Pirmiausia aplankydavo savo krikšto mamą ir gaudavo išsirinkti po-

rag margučių. Kaimynai taip pat apdovanodavo skanum-nais, tik reikėdavo pasakyti „prakalbą“. Kad ir tokia: „Aš mažas vaikelis, kaip pupų pėdelis. Vėlykų rytą lelija pražydo, ne dėl manęs vieno, ale dėl viso svieto. Anoj pusej gandras betupis, sparnu berašas, kiaušinių beprašas. Gaspadine, negailėki, į pintinę man įdėki!“ Jaunimo tos dienos pramoga – suptis sūpuoklėse. Tai irgi turi užslėptą tikslą: kas aukščiau „užsimes“, to „bunda“ – javų pašėliai – aukštesni ir linai ilgesni augsi. Iš esmės tai yra sim-linės – panašumo – magijos pasireiškimas: atrodo, kad sūpuojama žemė. Tarsi kūdikis lopšyje, – teauga, testiprėja, tebrandina derlių.

Seniau būta papročio nuplau-ti savo šeimnininkams rankas, vėliau tai išvėrto į išdykėlišką laistymąsi vandeniu. Paprotys galėjo kilti, nusižiūrėjus į bažnytinės misterijos, – kaip Pontijus Pilotas rankas nusi-plauna. Nors, antra vertus, lais-

tymasis vandeniu yra būdingas paprotys visoms pavasario darbų pradžioms. Tai dangiškos globos ir palaimos dirvos brandinamam javui prašymas.

Trečioji Vėlykų diena vadinta Lėdų diena. Sakydavo, kad ji tinginiui pašvęsta, nes negalima rimtų darbų imtis. Nevalia liesti žemės: nei arti, nei akėti, antraip ledai javus vasarą iškapotų. O užvis geriausia apsauga nuo lėdų krušos – apvartyti vagą aplink viso kaimo laukus, į plūgą įkinkius dvy-nius jaučius.

Devynios Didžiosios savaitės šventinės dienos, tikėtina, yra dar vienas senovės tradicijų priminimas, – tiek dienų trukdavusi mūsų krašte savaitė, skaituojant pagal mėnulio kalendorių. Prisimindami lietuviškuosius šventės papročius, tarsi prisiliečiame prie toli-mo laiko, kuris yra sustingęs ties tautos kultūros ištakomis, tarsi nutiesiame tiltus per šimtmečius ir tūkstantmečius į baltiskąją pristorę.

Laiškai iš Vilniaus

Julius Keleras

Grafiti: menas ar šiukšlės?

Anądien teko diskutuoti, ir gan karštai, su keliais viešniais Lietuvoje užsieniečiais. O jie bandė teigti, jog Vilnius, nors ir atsinaujinęs, užsistatęs dangoraižiais, bet dar nešvarus, atsipalaidavęs ir gan ap-leistas miestas, ir jam esą, dar toli iki Miuncheno, Paryžiaus ar Vienos. Garbūs pašnekovai, žinia, iš dalies buvo teisus – mieste, o ypač tas regima seno-joje jo dalyje – senamiestyje, ir iš dalies centre – gausu nevaly-vų grafiti, kurių niekas neužda-žo jau gerą pusmetį, ar netgi kiek daugiau, o tikėtina, jog ir niekad neuždažys. Vienokių ar kitokių neįtikimų dalykų Lietu-voje nutinka kone kasdien, ne-verta net stebėtis. Į laudies meno kategoriją taikancio, ga-nėtinai unikalaus grafiti, kurį mačiau Montrealyje ar Čika-goje, Vilniuje beveik neužtiksi. Na, nebent šv. Mikolajaus gatvėje, bet ir tai – tie ryškūs arbatinukai, ir spalvingai rai-buliuojantys hieroglifai, ir mįs-lingi ženklai daugiau tikų Pek-inui ar bent jau Vilniaus Al-girdo gatvei, kur ilgam matyt nusėdo pirmieji kiniečių emi-grantai.

Čia kalbu apie visokeriopai pasibaurėtinai miesto vaizdą ir įvaizdį teršiantį grafiti. Žino-ma, Vilniuje, kur gyvena 660,000 gyventojų, grafiti pro-blema greta kitų miesto nevaly-vumo ženklų, gali pasirodyti gana liliptinė. Netgi ir jauni-mo subkultūros hip-hopo atsto-vai tvirtina, jog tie nekokiški nemoniški terlojimai jokiū bū-du nepriskirti šiai madingai pasaulyje subkultūrai. Grafiti ištakos siekia antikos laikus, toks grafiti, kaip jį suprantame šiandien, prieš kelis dešimt-mečius atsirado juodaodžių ir lotynoamerikiečių kvarta-luose. Iš pradžių tai buvo susiję su prekeiviais narkotikais: jie palikdavo tik nedaugelius su-prantamus užrašus ant sienų – informaciją apie tai, kur palik-ta prekę, vėliau ant sienų buvo rašomi ar purškiami tik inicia-lai, bet noras išsiskirti iš kitų, parašus ilgainiui pakeitė meno kūriniais.

Grafiti turinys gali būti pats įvairiausias, nuo grupuotės ideologijos ir meninių piešinių iki savos teritorijos pažymė-

jimo. Beje, pastaruoju metu ki-tų šalių grafiti menininkai nuo pastatų dailinimo pereina į naujas sritis – štai, pavyzdžiui, Paryžiuje naujausia mada yra paįsyti ant reklaminių plakatų, taip kovojant prieš reklamą. O prieš nesankcionuotą chuliga-nišką grafiti yra ir visai ele-mentarių priemonių – bendrovė „Imparat“ prekiauja priemonėmis dengti fasadams, kurie po su-niokojimo purškalais yra pa-prasčiausiai nuvalomi drėgna kempinėle. Na, o jei išleisdau apie paslaptingąjį sienų meną, tai kaipgi neprisiminsi ir džiugios akimirks: šiemet sau-sio 5 d. Vilniaus Užupio rajone įvyko pirmasis grafiti mėgėjų pasirodymas „Legalus grafiti“. Renginio metu didmiesčiuose atsiradusio meno gerbėjai piešė ant čia statomo gyvenamojo na-mo „Užupio valda“ statybvietės tvoros.

Čia kalbu apie pasibaurėtinai miesto vaizdą ir įvaizdį teršiantį grafiti. Į laudies meno kategoriją taikancio grafiti Vilniuje beveik neužtiksi

Per kelias valandas trukusį renginį 36 studentai ir mokslei-viai grafiti būdingais užrašais ir piešiniais išmargino apie 70 metrų statybvietės tvoros.

Pirmajam grafiti mėgėjų su-sibūrimui savo Krivių gatvės stovincią tvorą pasiūlė statybų bendrovė „Remada“, čia statanti modernų, bet architektūriškai iš Užupio aplinkos neišsiskir-siantį namą „Užupio valda“.

Taip pat ši bendrovė klubui dovanavo ir 170 dėžučių aerozo-linių dažų, sunaudotų renginio metu. Tokia praktika, kai kovojant su piešiniais ant pastatų sienų grafiti mėgėjams leidžiama naudotis statyviečių tvoromis gana populiaru Vakarų Europos valstybėse. Kai kuriuose mies-tuose tai įteisinta savivaldybės valdžios potvarkiais. Pastebėta, jog priėmus tokius nutarimus gerokai sumažėja grafiti mėgė-jų daroma žala savininkams. Tad ar mes, Lietuvoje, sugebė-sime pasimokyti iš grafiti pa-vyzdžių?

Tautodailininkės Ursulės Astrienės (gyv. Grand Rapids, MI) nu-marginti lietuviški margučiai.

Leidiniai

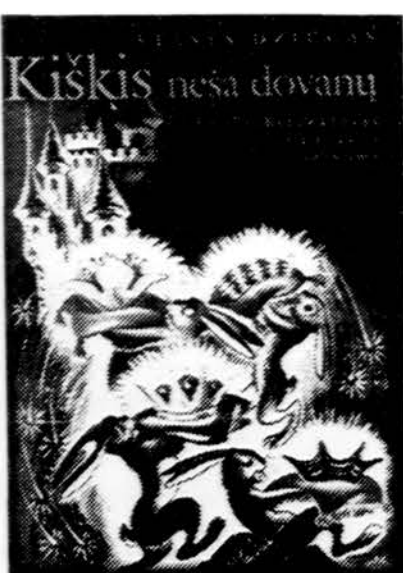
Kaip tik velykoms!

Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla Vilniuje neseniai mažiesiems lietuviams (ir ne tik — bet visiems, kurių širdyse tezybsi vaikiško paprastumo, smalsumo, džiaugsmo žiburiukas) išleido Stasio Džiugo eilėraščių ir pasakų rinkinį *Kiškis neša dovanų*.

Rinkinys sudarytas iš anksčiau JAV-se išleistų šio autoriaus knygelių vaikams: *Kiškio vadinės* (1953; antra laida 1976), *Keturi valdovai* (1955), *Neklauzados* (1958, Italijoje). Yra keletas knygose nespausdintų įvairaus laikotarpio eilėraščių, o taip pat, kaip minėti, prozos — „Keturi valdovai“, „Karalius Vėjas ir lakštingala“.

Knygelė Amerikos lietuviams, ypač tiems, kurie ją maži skaite, bus pažįstama, nes ir viršelyje, ir jos puslapiuose matome tas pačias patrauklias VI. Stančikaitės iliustracijas. *Kiškis neša dovanų* redagavo pats LRS leidyklos vyr. dir. Valentinas Sventickas. Kadangi ji nepardavinėjama šiame krašte (bent kol kas), susidomėjusieji užsakymus gali siųsti leidyklai: K. Sirvydo 6, 2000 Vilnius. Užs. Nr. 1039. Verta pastebėti, kad knygelė, turinti 58 didoko formato puslapius, išleista 1.000 egz. tiražu.

O kadangi ši knygelė tikrai tinkama velykinė dovana, patuosime iš jos, kaip tik šventės progai skirta, eilėraščiuką:

KIŠKIS NEŠA DOVANŲ

Per miškelį, per laukus
Eina kiškis pas vaikus.
Pasivėmęs lazda,
Žengia sparčiai, ei-da-da.

O maišely ant pečių
Neša dovanų, jaučiu.
Besimokantiems gerai

Dosniai jų pažers tikrai.

Poetiškai žvelgiant į daug ką

Sakoma: žmonijos žodinė išmintis jau seniai išgudryta, įvairūs jausmai jau seniai išdainuoti. Todėl šiuolaikinė poezija stengiasi išsiskirti kažkuo kitu — savaip bendrauti su gimtąja kalba, gilintis į jos gyvastinę lobyną, nevaržomai žvelgti į gerio ir blogio apraiškas. Trumpai tariant, poezijai rūpi gaiviu būdu įvardinti patiriamą, vis kintantį tikrovę.

Tad atgyji ir aš, jei kokia jau nauja Lietuvos poeto knyga atsiduria po ranka. Štai dabar skaitinėju Mindaugo Valiuko rinkinį *Vogta vėjas*. Kaip viršelyje informuojama, gimęs 1976 metais Molėtų rajone, Arėnų kaime, Valiukas Klaipėdos universitete baigė filologijos ir režisūros studijas. Jo pirmas poezijos rinkinys *Menulis žiedai* buvo apdovanotas Zigmundo Gėlės premija. Neseniai Valiukas gyvena Klaipėdoje.

Knygos pavadinimas susijęs su religine legenda. Ji minima 23 ps. eilėraščių moto — „čigonams vogti leido Dievas / nes kalant Jėzų prie kryžiaus / jie pavogė vėnį“. Šiame eilėraštyje iš tiesų trumpai apsakomas buvusių sovietinių ūkių inventorius išgrobstymas. Tada vyko vagystės, už kurias nebūdama. Ironiškai — jos buvo naudingos tam, „kad į buvusio kolūkio / laukus pamiškė / grįžtų gervės“.

M. Valiukas nevartoja skyry-

bos ženklų. Be kelių išimčių, rašo verlibrais ir apskritai atsisako nusistovėjusių sintaksės. Ką tai reiškia? Ogi tai, kad daug kur jo eilėraščiuose įvairūs sukuriami be jokios sintaksinės logikos. Žiūrėk, trumpa eilutė ar žodis tampa patys sau svarbus, įstrigęs ne ten, kur turėtų būti. Skaitytojai su tuo reikia apsiprasti, išjaukti ir traukti į save, į stenoformos pasakojimo vingius. O pasakojimo čia yra apskritai. Kad ir antrame eilėraštyje: „gimiau be tėvo motina / išpėnė spėniu vilkė / turiu pilko kailio lopą / šlaunies viduje miške / išėitą mokyklą puikiai / taikau gyven-damas...“ ir t.t.

Knyga sudaryta iš keturių dalių. Išskyrus antrąją, jose gausu autobiografinių detalių. Susiduriama su paauglių žiaurumu, smurtu, keiksmazodžiais, religinėm akimirkom („medinėje Jonišio bažnyčioje / per savo prosenelio laidotuves“), su gamtos vaizdiniais, su fantastiškais keistumais ir baladės forma apdainuojama meilės tragedija „nuostabių o“ kodėl / mano rankose kraujas / Šalia keistumų yra ir paiko humoras, kad ir eiluoju apie poetui patinkančias moteris: plokštas, storas, mažas, didelės, gražias, bjaurias, protingas, kvailas, jaunas, senas, mirusias. Atseit, stirta prieštarų posmų, vis palydimų naivia priežastimi, kodėl tokios patinka.

2004 m. Vilniaus knygų mugėje. Iš kairės Raseinių viešosios bibliotekos dir. Gražina Janonienė, Lietuvos Rašytojų sąjungos leidyklos dir. Giedrė Šonienė ir LRS leidyklos vyriausiasis direktorius Valentinas Sventickas.

Manysčiau, rinkinio savitumas pajuntamas ne vien pamintų dalių aiškumoje ar neaiškumoje eilėraščiuose, bet ir antros dalies miniatiūrose, primenantiose japonų poezijos glaustumą. Kai kurios nustebina gan taiklia objekto ar bukles atkleidimu. Tačiau keliais atvejais kniet liaudies priežodžiu tirti — nei velnias, nei gegutė. Del viso ko kai ką pacituosiu. Štai: KARTU — „tavo / knygos / mano / lentynose“, IŠŠUKIS — „geltoną / klevo / lapo / pirštine / pakeliu“, JAU RUDUO — „jau / kojines / per naktį / neišdžiūsta“, SAVAITE — „medinė širdis / su septyniais / kalavijais“.

Matyti, kad poetas dairiasi ir šen, ir ten, pasiryžęs surasti sau tinkamiausią stilistinę valti. Kol kas šis eksperimentavimas su sintakse neatplukdo ypatingo kūrinio. Vis laimi netikrumas. Žinia, kai kur sužeri retas žodis ar originali metafora. Būtent: „svirbis svirtys iš šulinio pilnatį iškėlia“, „trakto-ris griovį / plūgą įsmeigęs / debesį“, „vėjas kosteli dulkėtos / menės klostės“, „miksli kišėnė“, „išvėnė“.

Svari nūdienė poezija visada žygiuoja su meniškos paslapties vėliavomis. Manau, paslapties nėra ko slėpti frazių sąrangos neaiškume. Skyrybos ženklų gali ir nebūti, bet tada tik lanksti sintaksė padeda išryškinti vaizduojamą mintį, įvykį, daro tekstą melodingą.

Pridursiu ir tai: M. Valiuko eilėraščiuose atidus skaitytojas vis tiek susipažins ir suras daug ko įtaigaus ir susipažins su tam tikrais lietuvių gyvenimo požūriais. Žinoma, galėjo jis viską aprašyti proziškai, bet pasirinko eiliavimą. Šis žanras lietuviams labiau prie širdies.

Eilėraščiuose vyrauja jaunystės kaimo fonas — ne tik bravūros spalvomis tapomas („reikia laukti savaitgalio / prisigert susimūšt prisipūdyt / paskui savaitę arti sopančiais / šonais iki kito savaitgalio“), bet ir suskambantis lyrizmais — „vėjas suvynioja debesį it šiltą vilną / vėjo debesys ir vilnos šilko pilna — / išdžiūviną debesį / vata suvyniotą / giedra giedra giedra nebedebesuota“. Viskas kažkaip kitoniškai nei įprasta.

Knygą išleido „spostrofa“. Leidimą remė Klaipėdos miesto savivaldybė ir UAB „Agro-koncerno grūdai“. (!) Kukliai mįslinga viršelį sukūrė Kristina Norvilaitė.

Pranas Visvydas

Mūsų tautos netektis

Algirdas Landsbergis.

Pavasariui vos išaušus, 2004 m. balandžio 4 d., lietuvišką visuomenę šiaip Atlanto sukrėtė žinia, kad sustojo plakti kilnaus lietuvių, rašytojo, dramaturgo prof. Algirdo Landsbergio širdis. Neilgai trukus ši liudna naujiena nuvilnijo ir į tėvynę.

Ar įmanoma paminėti visą jo ilgą literatūrinę, švietėjišką, lietuvišką veiklą keliais paragrafais? Tai palikime išsamesniam Algirdo Landsbergio nekrologui bei monografijai (o tokiu, be abejojimo, bus išleista) autoriams. Šiandien tegalima pasakyti, kad visa lietuvių tauta, o ypač ji pažinojusi, bendravusi, bendradarbiavusi, neteko asmens, palikęs neuždėmą tuštumą.

Algirdo Landsbergio veikla buvo ir plati, ir daugiasakė. Jis buvo ne mažiau (o gal net daugiau) pažįstamas angliškai kalbančiam ir rašantiam publikai, kaip lietuviams. Žinomas ir tarptautiniu mastu, daug metų buvęs PEN ir „Exile JAV“ narys bei vicepirmininkas.

Lietuva pirmiausia išgirdo jo balsą, o tik vėliau susipažino su raštais. Algirdas Landsbergis keletą metų dirbo kaip „Laisvosios Europos“ radijo korespondentas lietuvių skyriui. Sovietmečiu jo įvairiomis temomis paruošti reportažai prasiskverbė pro „geležinę uždangą“ ir pasiekė savo tautiečių ausis tėvynėje. Kiek žinome, daug tų laidų yra įrašyta į juosteles ir galbūt ateityje pasiklis plačiau.

Algirdas Landsbergis gimė 1924 m. birželio 26 d. Kybartuose. Šią vasarą jam būtų suėję 80 metų ir, bent Lietuvoje, buvo ruošiamasi iškilmingai šią brandžią sukaktį paminėti. Šeima persikėlusi į Kauną, 1941 m. Algirdas baigė IX Jėzuitų gimnaziją, pradėjo studijuoti lietuvių tautistiką Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Nuo antrojo bolševikų antplūdžio šeimai pasitraukus į Vokietiją, Algirdas Mainz universitete studijavo anglistiką ir romanistiką. Savo anglų kalbos žiniomis dailiosios su jaunąja lietuvių karta, besimokančia Wiesbaden, o vėliau Kasselio gimnazijoje.

R. Kašausko knyga

Pusšimtį metų kuriantis rašytojas Raimondas Kašauskas iki šiol žavi savo gerbėjus „kašauskišku“ žodžiu, vaizdinių ir literatūrologė profesorė Elena Bukelienė. Apsaką „Pavado-gaitis“ iš naujai išleisto knygos *Gaitis* profesorė pavadino lietuvišku *Idioto* variantu, kur siūlytina prie jau nuo seno rašytojui rūpimos problemos — amžino realizmo ir idealizmo konflikto.

„R. Kašauskas renkas rizi-kingą variantą — kompleksuotą, savo menkumo kamuojamą žmogų svajotoją“, — tiki E. Bukelienė. Mokslininkės manymu, knygos autorius darosi stiprėjantis su kiekviena naujai išleista knyga.

„R. Kašauskas turbūt vienas pirmųjų mūsų literatūroje padaro tokį mūsų žmogaus pilnumą, nereikalingumą ir jo nuovargį. Tai yra motyvuota, pagrįsta, o nėra jauno žmogaus nostalgijos atspindys. Tai „kašauskišku“ žodžiu išsakyta realybė“, — profesei pritarė ir

1949 metais su didžiuoju lietuvių emigrantų antplūdžiu į Jungtines Valstijas pateko ir Algirdas Landsbergis. Studijas tęsė Brooklyn College ir Columbia universitete, New York valstijoje. Vėliau daug metų dėstė Fairleigh universitete, kur 1973 m. pakeltas į ordinarinius profesorius; skaitė daug pasakaitų kituose JAV universitetuose, kurį laiką buvo Columbia universiteto senato narys.

Nors Algirdas Landsbergis pradžioje rašė eilėraščius, bet į lietuvių literatūrą įėjo beletris-

tikos lieptu. Jau 1951 m. su broliais Mekais ir Leonu Lėtu dalyvavo bendrame novelių rinkinyje *Proza*, o 1953 m. už romaną *Kelionė* laimėjo pirmąją premiją dienraščio *Draugo* skelbtame romano konkurse. Už novelių rinkinį *Muzika įžengiant į neregėtus miestus* jam paskirta lietuvių rašytojų draugijos premija (1980 m.) Parasė daugybę straipsnių anglų ir lietuvių kalba įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose (*Christian Science Monitor* — politinėmis temomis; *Film Culture*

vakaro vedėjas, literatūros kritikas Petras Braženas.

R. Kašauskas išleido romanus *Mažos mūsų nuodėmės* (1975), *Gerumo kaina* (1978), *Saulėlė raudona* (1985), *Vaka-*

Tautinei kultūrai ugdyti

JAV lietuvių tautinis kultūros fondas ir LTS skyrė lėšų Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams ir jaunesiems mokslininkams paskatinti už jų darbą tautine tematika.

Vilniuje posėdžiavusi komisija, atsižvelgusi į pateiktų darbų temų ir problemų aktualumą lietuvių tautai, balsų dauguma nutarė premijuoti penkių darbų autorius ir autore. Už monografijos rankraštį „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos susidarymas ir veikla 1792–1793 metais“ 200 dol. premija paskirta Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotojai R. Šmigalskytei-Stukienėi.

Kitas premijas (po 100 dol.) laimėjo Vytauto Didžiojo universiteto studentė V. Akmenytė už studiją „Lietuvos latviai 1918–1940 m.“, to paties universiteto Katalikų teologijos fakulteto taikomios sociologijos magistrantas V. Pilypaitis (jo darbas — „Moralinis natūralus šeimos planavimo ir kontracepcijos skirtumas“), to paties universiteto Politikos mokslo ir diplomatinės institucijos magistrantė

— filmų klausimais; buvo vienas redaktorių ir autorių su apie 100 straipsnių *World Authors almanache* (1977); 50 str. parašė ir buvo vienas redaktorių *Encyclopedia of World Drama* (1972), *Mid-Century Authors*; antologijose *Baltic Literature and Linguistic* (1973), *Proceedings of the Banff Conference on East Europe* (1978), *Nationalism in the USSR of Eastern Europe* (1978), *Encyclopedia Lituanica* (taip pat *Lietuvių enciklopedijoje*) ir kt. Bendradarbiavo *Lituanus*, *Aiduse*, *Literatūros lankuose*, *Vienybėje*, *Drauge* ir kt. Iš esmės jo paskutinis straipsnis apie lietuvių novelės išleistas prancūziškai buvo išspausdintas *Draugo* šeštadieniniame priede š. m. kovo 27 d.

Visgi Algirdas Landsbergis labiausiai siejamas su dramos veikalais. Jo dramos buvo ne tik leidžiamos ir skaitomos, bet vaidinamos, verčiamos į kitas kalbas, statomos kitataučių scenose. Štai tik jų sąrašo dalelė: *Paskutinis piknikas* (angl. versija *The Last Picnic*); *Vėjas gluosniuose* — *Gluosniai vėjuje*, libretas Jeronimo Kačinsko operai *Juodas laivas, Šventas narvas, Vaidas gintaro rūmuose* (JAV lietuvių bendruomenės dramos premija 1981 m.), *Onos veidas* (JAV LB dramos-premija 1983 m.), *Penki stulpai turgaus aikštėje* (*Five Posts In the Marketplace*)...

Pastaroji drama, išspausdinta 1966 m., (bet vaidinta dar anksčiau) susilaukė daugiausia dėmesio. Vaidinta Cleveland, OH, Detroit, MI, Los Angeles, Ca, Chicago, IL, Southern Illinois University Theatre, Toronto University Theatre, Sydney (Australia) ir kitur. Dramos turinys apie Lietuvos partizanų kovas ir okupantų nežmoniškumą suteikė kitataučiams progą geriau pažinti tą skaudų Lietuvos istorijos laikotarpį ir žmones, patekusius į siaubo, smurto, išdavystės sukurį.

Užjauzdami a'fa Algirdo šeimą ir artimuosius netekties metu, kartu užjaučiame visą lietuvių tautą, praradusią vieną šviesiausių savo sūnų.

Danutė Bindokienė

ris vėjas (1989) ir *Žemės vaikai* (1995), taip pat apsakų rinkinį *Saloje* (1960), *Suaugusiųjų žaidimai* (1969), *Mano motinos akys* (1979) ir kt.

(Elta)

Neseniai grupė jaunų mokslininkų paskirtos Lietuvos Mokslų akademijos premijos. Jaunai humanitarai J. Bernotienei premija paskirta už darbą „Poezijos, architektūros ir dailės sąveikos“, o dr. R. Kazlauskienė — už Pašauvio šnektos fonologinės sistemos tyrinėjimus. Premijos taip pat teko šiem Lietuvos aukštųjų mokyklų studentams: G. Kušliui — už Pazaissio vienuolyno sienų tapobos restauracijos tyrimus, V. Petrauskui — už darbą „Baimės aspektai ir įtaka asmenims laisvai veikti bažnytinėje ir civilinėje teisėje“ ir R. Povilionienėi — už darbą „Konstruktivinės ir simbolinės skaitmens funkcijos 20 a. muzikoje“.

A. A. Naujokaitis